

MACIEJ KACZMAREK<sup>1</sup>

### TADEUSZ MALINOWSKI (1932-2018) WSPOMNIENIE

20 grudnia 2018 r. zmarł w Poznaniu prof. zw. dr hab. Tadeusz Malinowski – wybitny, uznany w kraju i za granicą archeolog, specjalista w zakresie badań nad epoką brązu i wczesną epoką żelaza, autor ponad 380 prac ogłoszonych drukiem (także w językach obcych) w postaci monografii książkowych, artykułów, recenzji, polemik, a także publikacji popularnonaukowych.

Tadeusz Malinowski urodził się 8 kwietnia 1932 r. w Poznaniu, dokąd jego rodzice sprowadzili się w latach trzydziestych. Korzenie rodzinne Profesora sięgały Radomia, Lublina i Chełma Lubelskiego, gdzie trafił w dzieciństwie podczas okupacji hitlerowskiej. Po burzliwych losach wojennych, uzyskawszy świadectwo dojrzałości w Szczecinie, w 1950 r. podjął studia z zakresu historii kultury materialnej na Uniwersytecie Poznańskim, które ukończył pięć lat później, uzyskując stopień magistra na podstawie pracy *Grodziska kultury łużyckiej w Wielkopolsce*, przygotowanej pod kierunkiem prof. Witolda Hensla. Już w trakcie studiów, w latach 1951-1953, podjął pracę w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu na etacie technicznym, którą kontynuował następnie przez blisko 25 lat (do 1975), zajmując kolejno stanowiska: asystenta (od 1955), adiunkta (od 1958), kustosa (od 1963) i starszego kustosa (od 1974).

W roku 1960 Tadeusz Malinowski doktoryzował się na podstawie dysertacji *Obrządek pogrzebowy ludności kultury łużyckiej w Polsce*, której promotorem był Jego mistrz – prof. Józef Kostrzewski. Dwa lata później praca ukazała się drukiem na łamach „Przeglądu Archeologicznego”, wypełniając niemal całą objętość czter nastego tomu. Uzupełnieniem części analityczno-syntetycznej były wydane rok wcześniej, na powielaczu dwa tomy *Katalogu cmentarzysk ludności kultury łużyckiej w Polsce*, zawierające łącznie 2832 stanowiska funeralne na 665 stronach druku. Dziewięć lat później ukazał się opublikowany w Ossolineum *Obrządek pogrzebowy ludności kultury pomorskiej* (1969), będący podstawą uzyskania stopnia

---

<sup>1</sup> ORCID 0000-0002-9742-6424, Wydział Archeologii, ul. Uniwersytetu Poznańskiego 7 61-614 Poznań, e-mail kaczmack@amu.edu.pl.

doktora habilitowanego. Również w tym przypadku uzupełnienie rozprawy stanowi obszerny, trzytomowy *Katalog cmentarzysk ludności kultury pomorskiej*, wydany w latach 1979 i 1981 przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Słupsku, z którą Profesor związał swoje życie zawodowe na 18 lat.

Procedowanie obu uzyskanych przez Tadeusza Malinowskiego stopni naukowych odbyło się na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Jego macierzystej uczelni – Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Natomiast dzieła naukowe przedłożone jako podstawa ich uzyskania stanowią do dziś, po ponad półwieczu od ich powstania, obowiązkowe pozycje w zestawie literatury archeologicznej dotyczącej późnej epoki brązu oraz początków epoki żelaza. Niezwykłej wagi nabrały katalogi cmentarzysk „łużyckich” i „pomorskich”, będące rezultatem wyjątkowej pracowitości i skrupulatności Profesora. Z czasem uzupełniane o nowe dane i weryfikowane na podstawie terenowych prospekcji, ciągle są jednak punktem wyjścia przy podejmowaniu studiów mikro- i makroregionalnych.

W roku 1975 Tadeusz Malinowski podjął pracę naukową i dydaktyczną jako docent w Zakładzie Historii Wyższej Szkole Pedagogicznej w Słupsku. Z tym ośrodkiem związał się na 18 lat, prowadząc tam nie tylko wykłady dla studentów historii, których często zabierał na badania wykopaliskowe (foto), ale również znacząco działając na polu organizacji nauki dla ożywienia koszalińsko-słupskiego środowiska archeologicznego. Z Jego inicjatywy odbyło się kilka sympozjów naukowych, a opublikowane później materiały pokonferencyjne stanowią do dziś znaczącą i doskonale rozpoznawalną część w dorobku polskiej powojennej archeologii. Już we wrześniu 1977 r. odbyło się w Słupsku pierwsze sympozjum poświęcone problemom kultury pomorskiej<sup>2</sup>, dwa lata później zajmowano się zagadnieniami dotyczącymi kultury wielbarskiej<sup>3</sup>, a w roku 1981 dyskutowano na temat epoki kamienia na Pomorzu<sup>4</sup>. Ostatnie z serii słupskich sympozjów, które miało miejsce w 1985 r., w setną rocznicę urodzin prof. Józefa Kostrzewskiego, koncentrowało uwagę uczestników wokół kwestii związanych z kulturą łużycką na Pomorzu i ukazało się drukiem dopiero po transformacji ustrojowej w naszym kraju<sup>5</sup>. Całościową organizacją tych wydarzeń, począwszy od spraw naukowych, a na zakwaterowaniu licznych uczestników skończywszy, zajmował się Tadeusz Malinowski, który w 1980 r. został profesorem nadzwyczajnym, natomiast w 1989 odebrał tytuł profesora zwyczajnego. O naukowej wadze słupskich sympozjów ar-

---

<sup>2</sup> *Problemy kultury pomorskiej*, red. T. Malinowski, Muzeum Okręgowe w Koszalinie, Koszalin 1979.

<sup>3</sup> *Problemy kultury wielbarskiej*, red. T. Malinowski, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, Słupsk 1981.

<sup>4</sup> *Problemy epoki kamienia na Pomorzu*, red. T. Malinowski, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, Słupsk 1983; *Problems of the Stone Age in Pomerania*, Archeologia Interregionalis 7, Warszawa 1986.

<sup>5</sup> *Problemy kultury łużyckiej na Pomorzu*, red. T. Malinowski, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, Słupsk 1990.



Profesor Tadeusz Malinowski (drugi od lewej) z wnukiem podczas wizytacji badań wykopaliskowych w Głuszynie, pow. słupski, woj. pomorskie w 1989 roku.

Pierwszy od lewej: dr Henryk Machajewski, kierownik ekspedycji archeologicznej Instytutu Prahistorii UAM, z prawej studenci archeologii UAM oraz studenci historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku biorący udział w badaniach.

Fot. M. Kaczmarek

cheologicznych świadczy nie tylko bogata lista uczestników biorących w nich udział, w tym także gości z zagranicy, lecz również odnotowanie tych wydarzeń w wielu publikacjach krajowych i zagranicznych.

Zniechęcony miernym zaangażowaniem w życie naukowe lokalnych środowisk Pomorza Środkowego, prof. Tadeusz Malinowski zarzucił organizację kolejnych sympozjów, mimo iż – jak pisze ze smutkiem – „tematyka zasługująca na podjęcie jest daleka od wyczerpania”<sup>6</sup>. W niedługim czasie opuścił Słupsk i przeniósł się do Zielonej Góry, gdzie w 1993 r. podjął pracę w ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego (od 2001 Uniwersytet Zielonogórski), tworząc tam najpierw Pracownię, a później Zakład Archeologii w ramach Instytutu Historii. Dzięki rozlicznym kontaktom Profesor zapraszał z wykładami do Zielonej Góry wiele znanych postaci świata archeologicznego, zarówno z kraju, jak

<sup>6</sup> Malinowski T., *Podzwonne słupskim sympozjom archeologicznym*, w: *Problemy kultury lużyckiej na Pomorzu*, red. T. Malinowski, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, Słupsk 1990, s. 380.

i z zagranicy, wzbogacając tym samym dydaktykę oraz życie naukowe lubuskiej uczelni. Stamtąd w 2002 roku odszedł na emeryturę.

Profesor Tadeusz Malinowski zadebiutował naukowo już w 1951 r. na łamach „Z Otchłani Wieków”, publikując tam artykuł *Odkrycie drogi wczesnośredniowiecznej w Gieczu, pow. Środa*. Od tamtej pory dorobek publikatorski Profesora przyrastał w niezwykłym tempie, będąc rezultatem wielkiej pracowitości i systematyczności. Zdecydowana większość wykazu publikacji naukowych i popularnonaukowych Profesora została zebrana przez Jego małżonkę, mgr Marię Malinowską, i udostępniona w dwóch księgach jubileuszowych dedykowanych na sześćdziesięciolecie i siedemdziesięciolecie Jego urodzin<sup>7</sup>.

W bogatym, zróżnicowanym problemowo i chronologicznie (od początku pradziejów po późne średniowiecze) dorobku naukowym profesora Tadeusza Malinowskiego znaleźć można pewne dominanty tematyczne dotyczące ziem polskich, lecz rozpatrywane na szerokim tle środkowoeuropejskim. Należą do nich zagadnienia obrządku pogrzebowego, znaczenia bursztynu, genezy wyobrażeń twarzy ludzkiej na ceramice funeralnej, instrumentów muzycznych i narzędzi dźwiękowych pozyskiwanych z wykopalisk archeologicznych, kwestie etnogenezy Słowian, wreszcie interdyscyplinarne badania pradziejów i problematyka muzealnictwa archeologicznego. Ogromnej liczbie tekstów ogłoszonych drukiem w krajowych periodykach naukowych towarzyszy kilkadziesiąt prac wydanych za granicą, w tym Belgii, Francji, w dawnej Czechosłowacji, Japonii, krajach dawnej Jugosławii, Niemczech, we Włoszech, na Węgrzech, w Norwegii, na Wyspach Brytyjskich i w Stanach Zjednoczonych.

Profesor Tadeusz Malinowski brał aktywny udział w życiu naukowym, uczestnicząc w kilkudziesięciu krajowych i zagranicznych konferencjach i sympozjach, samemu – o czym była mowa wcześniej – organizując kilkanaście. Był także członkiem wielu towarzystw naukowych, w tym Current Anthropology w Chicago, Komisji Archeologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Komisji Archeologicznej Oddziału PAN w Poznaniu, International Study Group on Music Archaeology w Berlinie, Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN w Warszawie, Komisji Archeologicznej Oddziału PAN we Wrocławiu oraz Lubuskiego Towarzystwa Naukowego.

Na imponujący dorobek naukowy Profesora, oprócz ogromnej liczby publikacji, organizacji sympozjów oraz czynnego udziału w nich, składają się także wielosezonowe badania wykopaliskowe prowadzone na kilkunastu stanowiskach archeologicznych związanych z epoką brązu, wczesną epoką żelaza, wczesnym i późnym średniowieczem. Na szczególną uwagę zasługują prace terenowe, któ-

---

<sup>7</sup> Malinowska M., Publikacje profesora doktora habilitowanego Tadeusza Malinowskiego za lata 1951-1991, w: *Miscellanea archaeologica Thaddeae Malinowski dedicata quae Franciscus Rożnowski curavit*, Słupsk – Poznań 1993, s. 11-25; Publikacje profesora doktora habilitowanego Tadeusza Malinowskiego za lata 1992-2005, w: *Opuscula Archaeologica. Opera dedicata in Professore Thaddeum Malinowski*, red. W. Dzieduszycki, Zielona Góra 2007, s. 17-22.

rymi Profesor kierował, a więc na wielkopolskich grodziskach ludności łużyckich pól popielnicowych w Słupcy, Smuszewie, pow. wągrowiecki, i Komorowie, pow. szamotulski (tamże również cmentarzysko wczesnośredniowieczne), na cmentarzysku kurhanowym w Olszyńcu, pow. żarski, woj. lubuskie, na stanowiskach pomorskich: kręgu kamiennym kultury wielbarskiej w Poddąbiu, pow. słupski, oraz cmentarzysku późnośredniowiecznym w Smołdzinie, pow. słupski, u podnóża góry Rowokół.

Za swoją pracę naukową, dydaktyczną oraz organizacyjną prof. Tadeusz Malinowski był wielokrotnie odznaczany, w tym m.in. Złotym Krzyżem Zasługi (1978), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1990), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1998).

Po przejściu na emeryturę prof. Tadeusz Malinowski nie zaprzestał pracy naukowej, nadal publikując oraz recenzując teksty kierowane do druku tudzież opiniując prace będące podstawą procedowania przy uzyskiwaniu stopni naukowych. W Poznaniu, gdzie ukończył studia pod kierunkiem prof. Józefa Kostrzewskiego, gdzie rozpoczął swoją niezwykle bogatą naukową drogę, gdzie zdobył obydwa stopnie naukowe, czuł się jednak niedoceniony i niezauważany, o czym wielokrotnie z gorzyczą wspominał w trakcie prywatnych rozmów. Z naukową karierą tego wybitnego Uczonego nierozłącznie związana była tułaczka po prowincjonalnych ośrodkach akademickich, które swoim zapalem i pracowitością usiłował wydzwignąć ze swoistego marazmu, nadać im, w zakresie ukochanej archeologii, charakter prężnych jednostek badawczych. To się Profesorowi nie udało, choć dokonał w tym zakresie bardzo wiele. Wrócił na emeryturę do rodzinnego Poznania naukowo i zawodowo spełniony, jako wielka Indywidualność. Tak też był postrzegany przez wielu wielkopolskich archeologów – z uznaniem, ale i respektem.

Dla mnie zaszczytem było móc parokrotnie odwiedzić Profesora w jego mieszkaniu przy Świętym Marcinie, odbyć kilka bardzo interesujących rozmów, poczuć płomień satysfakcji z powodu kilku miłych zdań wypowiedzianych przez Niego, badacza niezwykle wymagającego, pod adresem moich skromnych dokonań oraz usłyszeć słowa zachęty do kontynuowania badań nad ulubionym odcinkiem pradziejów. Profesor Tadeusz Malinowski pozostaje w mojej pamięci niezwykle oryginalną i nieszablonową postacią polskiej archeologii, wielkim Indywidualistą bezkompromisowo kroczącym własnymi ścieżkami naukowymi.

Cześć Jego pamięci!